

XUNTOS E REVOLTOS

Por: Lolita Aguín

A memoria recolle e conserva todos os aspectos da existencia. É o cerebro, o que fai aflorar os recordos a través de percepcións.
Henri Bergson

SEÑORITAS FRITAS

Na casa da miña amiga Teresa vivía Carme.

Carme era a serventa. Sen embargo mandaba alí mais que ninguén. Gobernaba a súa vida e as dos demais, e tamén a miña cando ía alí a xogar.

Era **da outra banda do mar**. Pequena de estatura e de andar rápido e silandeiro. Vestía con máis colorido que as mulleres do Grove onde o negro predominaba. Levaba na cabeza un pano amarelo de flores **atado ao curro**. Falaba distinto, cos “eses” moi asubiantes e un acento moi marcado e cantarín. Era limpa - limpa demais - por iso nos facía descalzar se entrabamos a xogar na casa.

As veciñas non lle querían demasiado. Enfadábase e discutía por calquera cousa. Dicían dela que era moi mala **de asoar**. Pese a todo tiña días en que era amable e divertida. Ás veces incluso xogaba con nós ás cartas -a brisca ou ao burro-. Outras sacaba de debaixo da súa alta cama de ferro unha vella caixa chea de estampas “do cine” que abría con grande cerimonia. Unha a unha íaas espallando polo chan ao mesmo tempo que nos relatava algo acerca delas. Nós escoitabamos fascinadas todas aquelas historias que nos somerxían nun mundo máxico. Unhas veces aparecían en escena as de **caballistas** e entrabamos de cheo no Oeste profundo. Outras internábanos na selva con Tarzán, pero invariablemente acababa contándonos sempre a historia de Sor Angélica, película de 1934, a súa preferida, que recordaba como unha das mellores, e non solo pola protagonista, Lina Yegros, guapísima, senón tamén porque era un drama no que ocorrían toda sorte de desgrazas “*Salin do cine cos ollos inchados de tanto chorar*”.

Mentres nos dicía isto ía recollendo e gardando na caixa as estampas co mesmo ceremonial que cando comezou.

“*Bueno por hoxe acabouse. Mañán vamos a ir xuntas a un sitio que vos vai gustar*”.

Por iso agora imos camiño do río da Jatiñeira, cun atado de roupa na cabeza que Carme nos vai a ensinar a lavar. O lavadoiro máis preto era o da Abisinia, pero Carme, cando os días eran longos, prefería o da Jatiñeira: “porque é mellor auga e hai menos xente, aínda que é mais lonxe”. E tanto. Había un bo treito por camiños empinados, cheos de **petoutos**. Carme facíanos ir a **catrapear** para chegar pronto e escoller o sitio mellor -o **picho**- polo que manaba a auga. Situounos ao seu lado e comezou a explicarnos a complicada tarefa. *“A roupa hai que enxaboala, refregala contra pedra ben forte, botala ao clareo e poñerlle pedras enriba para que non voe e tamén regala a miúdo pa que branquee. Imos a deixala aí no campiño todo o tempo posible -canto máis tempo máis branquea - e mentres nós comemos coma reinas sentadiñas na herba: Señoritas fritas, patacas coa tona, viño tinto do noso con gasosa e de sobremesa (xa que somos de casa rica) queixo con marmelo. Cando acabemos de comer, descansamos un pouco e imos recollela para aclarar e torcer. Falta secar. Pero iso xa o farei na casa”*

Volvemos xa no solpor cunhas amigas de Carme que non paraban de falar e rir. Contábanse contos entre elas que non compartían con nós. Aínda que o intentamos. “Ninguén vos dou vela neste enterro” nos espetaron con **fedespallo**. Canto mais ría unha, mais rían as outras. E nos tamén nos botamos a rir.

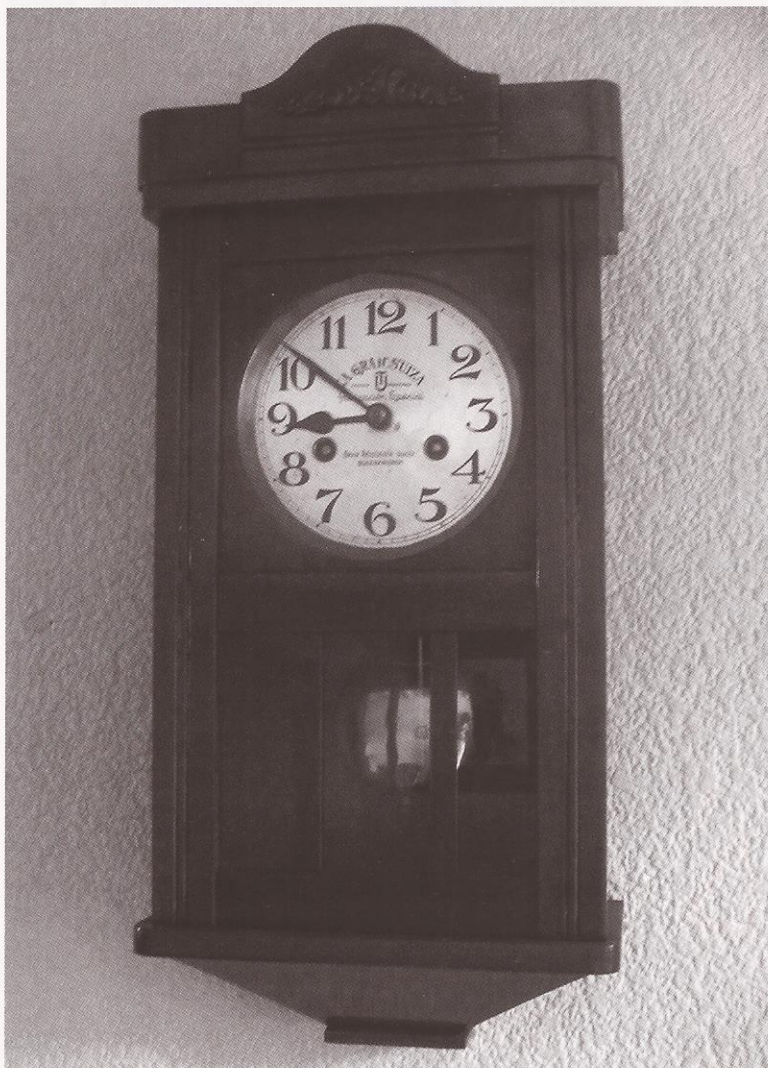
Para min fora un día divertido. Ao marchar dinlle as grazas a Carme.

- “Divertido dis? Eu coido que isto de lavar a roupa é un castigo divino”

Agora no presente, asústome cando penso na extrema dureza daquel traballo que enredaba tantas horas da vida das mulleres. Que sempre urxía facer. Sempre inevitable. Chovera ou ventara.

EL RELOJ DE PARED

-Baixa a cabeza rapaz e para quieto.

A cabeza en cuestión era a de meu irmán que sentado na butaca da perruquería abrazaba con forza unha gaiola cun xílgaro dentro. Era unha das condicións que lle puxera a meu pai para ir a cortar o pelo caladiño. E non só iso; tamén que o corte fora ao estilo *amadeu* e non ao rape. Daquela os nenos eran rapados sen contemplacións e el non o levaba con paciencia. O corte ao *amadeu* non era total. Deixaba un pouco de pelo enriba da fronte. Unha especie de topete, moi feo por certo, e así llo dixen, pero a el non lle importou. Saíu da perruquería todo crecho cheirando a colonia, encantado co seu recién estreado corte e tan abrazado á gaiola do xílgaro coma cando entrou.

Mentres esperaba a vez eu observaba todo o que acontecía ao meu redor. Escoitaba o que falaban. Os temas que recordo das conversacións non eran moi variados. Case sempre eran temas ao redor do mar: de barcos, da pesca, da seca ou das fábricas de conservas Thenaisie, o Fabriquín, a de Piñeiro,... En todas traballaban o mesmo: sardiña, ameixa, **birbiricho**, **patajillón**, mexillón, bonito,...

O *Fabriquín* estaba no centro do pobo. Á unha da tarde tocaba a sirena: hora de saída para comer. Esa sirena que anunciaba as entradas e as saídas marcaba o ritmo da xente naqueles anos. Todo se movía ao compás deses estridentes sinais. O día non se medía en horas, había espazos de tempo

marcados polo toque implacable da sirena do *Fabriquín* e, con ese son, o pobo adquiría un ritmo vertixinoso... Á xente entráballe a présa e poñía fin, entre outras cousas, ás interminables conversas:

- **Silveiras** que se comezaran na rúa e das que ninguén tiña moita présa por zafarse. A culpa das **silveiras** sempre a tiñan os demais. Sempre se encontra unha **silveira**, ninguén sabe quen as fai. É unha desculpa perfecta para xustificar tardanzas que aínda está funcionando actualmente, e moi ben por certo.

Pero eu aínda seguía esperando e escoitando ...

Nalgún momento as voces baixaban moito de intensidade, tanto que se convertían en murmurios. Iso sucedía cando alguén se daba conta de que **había roupa ao clareo**: (expresión utilizada para advertir da presenza de nenos) para que as conversacións non subiran de ton (había que aterse a estreita moral do momento) ou se tocaban outras temas que non entendíamos (anda escapado, ou botouse ao monte, está agochado, foise no Endem,...) pero sentiamos curiosidade. Eu facía preguntas á miña avoa, sobre o que oía. Tan só lograba que me dixese en voz baixa, sempre en voz baixa, asustada co dedo marcando o sinal de silencio nos beizos: - *Diso non se fala*

Pero agora Juan está a cantar: *"Mi abuelito tenía un reloj de pared se lo compraron cuando el nació... pero un día el reloj de repente se paró y con el mi abuelito se murió"*. Gustábame esa canción e a el tamén porque a repetía a miúdo.

No ar flotaba o aroma da colonia de sempre, *feita por min* -dicía Juan, e a dos pos de talco que poñía no pescozo para pasar o cepillo. Aínda agora nalgún momento por algúns deses enlaces misteriosos, chegan envoltos en melancolía esa mestura de aromas, o ruidiño das tesoiras cortando o pelo e a voz de Juan cantando "El Reloj de Pared"

MANS LIBRES

Daquela as rúas estaban cheas de mulleres portando algo sobre a cabeza. Todo o que era necesario para a vida cotiá era susceptible de ser carrexado desa maneira: bañeiras de roupa, patelas de peixe, cestas de patacas, monllos de paúlo ou fento...a lista sería interminable pero non podo esquecerme, das verdadeiras estrelas da rúa que destacaban pola súa beleza: os baldes.

Illa de A Toxa

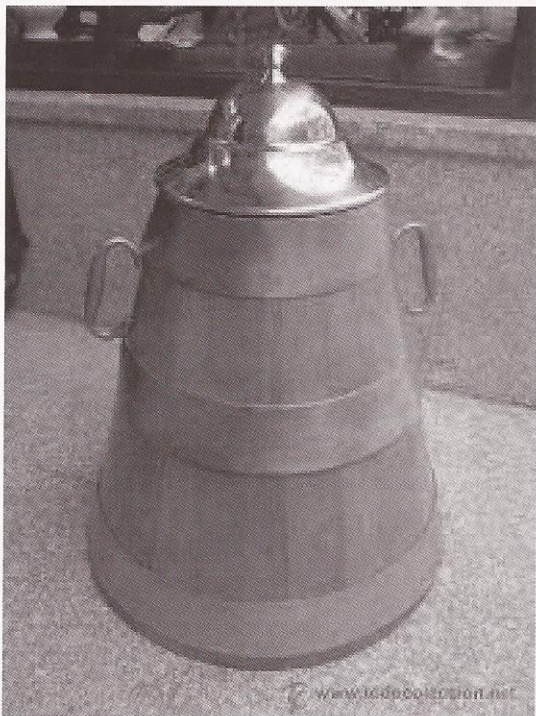
COLABORA:

Deputación
Pontevedra

Buscar balde con iniciais

Utilizábanse para ir a fonte a por auga para beber. As mozas andaban as **retesías** a ver quen o levaba mais brillante. Consegúano grazas a **arenilla** (area da praia) moi fina e de color tirando a granate que utilizaban mesturada con limón. Algúns deles, os mais numerosos, eran zinc. Outros eran de madeira con aros dourados ou prateados. Todos levaban as iniciais dos donos, ben visibles e colocadas para atrás

O momento de ir por auga á fonte era aproveitado polas mozas para saír ás horas en que as rúas estaban mais concorridas. Aparecían en escena cos baldes na cabeza, que se movían ao ritmo do seu andar. Era agradable ver con que graza se balanceaban. Cando se vían de lonxe parecía que cobraran vida e que iniciaran entre eles unha danza aprendida de séculos. As mulleres ás veces nin tiñan conciencia de que portaban algo na cabeza tal era a liberdade de movemento que tiñan conseguido, quizais transferido polos seus ancestros. Pero esta autonomía non sería posible sen a protección do mulido, un trebello indispensable para este mester. Nunca nada tan sinxelo coma un trapo enroscado en forma de caracol prestou tantos servizos á xente.

Sen mulido a vida non se tería desenvolvido da mesma maneira, porque a muller non podería transportar de todo na cabeza cos fillos pola man.

O carro de man transformou o xeito de transportar os monllos de paulo que antes facíase na cabeza.

Palabras aparecidas no texto típicas de O Grove.

Da outra banda do mar : Dende o Grove, mirando á outra banda da ría, non se distinguía entre habitantes de Ribeira, Castiñeiras, A Poba do Caramiñal etc., Ese outro lado era visto dende aquí como un todo.

Atado ao curro: Referente ao pano da cabeza, un xeito de atalo. En vez de atalo debaixo do queixo, atalo na caluga.

Mala de asoar: De moi mal carácter

Caballistas: Xinetes- Por extensión : películas de caballistas : películas de vaqueiros.

Petoutos: Pedras que sobresaen nos camiños onde é seguro que se tropeza

Catrapear: Andar moi de présa .

O picho: Cano natural ou feito (unha tella, un tubo de uralita etc.), por onde a auga chega ao lavadoiro.

Fedespallo: Desenvoltura, resolución - pero inclúe graza, facilidade de expresión,etc

Patajillón: Agulla en conserva.

Silveiras: Matogueiras, marañas. En sentido figurado: Engancharse nunha silveira: Parar a falar moito tempo na rúa coa xente.

Había roupa o clareo: Frase feita. cando está fóra de contexto convértese nun sinal de silencio.

Andar as retesías. Competir ou atacarse verbalmente e de forma obstinada dúas ou máis persoas.

PALABRAS, FRASES OU EXPRESIÓNS DE O GROVE.

En O Grove, como en calquera vila ou cidade do mundo, temos unhas palabras, frases ou expresións únicas que contribúen a reforzar o noso idioma e fan da nosa fala algo especial.

Algunhas xa foron expostas ao longo deste e de anteriores artigos e agora, a modo de exemplo, vou a dar a coñecer outras e o seu significado, co fin de que non queden no esquecemento, xa que eran de uso diario hai uns anos e agora estanse a perder e, sen dúbida, forman parte da nosa riquísima cultura popular meca.

Desta poñerei algunhas das máis empregadas, deixarei para anos vindeiros o completala. Para este fin, animo a todos aqueles groveses que se acorden de máis frases a poñerse en contacto comigo ou con membros da asociación Pineiróns co fin de ampliála.

Función fémína no cine “El Marino” : Oferta que se facía para fomentar a asistencia das mulleres os días laborables. Entraban gratis si ían con parella .

Tatana: nena

Tatán: neno

Cacharreta: Servía para medir bivalvos. Utilizábase unha lata baldeira de conservas cuxa capacidade era aproximadamente de 1,600Kg

Biol: Medida en forma de cilindro longo cunha capacidade de tres cacharretas.

Bordincar: Rebordar, pasar do límite.

A cajulo: Cheo ata rebordar os límites do jabido (calquera tipo de envase) con contido sólido hasta alcanzar o máximo posible.

Ata que o mar me bote fóra: Estar na praia mariscando ata que a marea suba e non se poida seguir.

Tiven a onde ir: Unha contestación ambigua para unha pregunta indiscreta.

Falar para a feira: Temas que non interesan, chismes insustanciais.

De Rapatarrón: De repente, inesperado.

U-lo?: Onde está?

E-ló?: Saúdo con significado difícil de describir. Nesta pregunta tan curta caben un sen fin de interrogantes. Que é ou que foi da túa vida?, é só unha mostra. Tamén pode empregarse como pregunta: Entón, que pasou?

Pingar a lepia: Aspecto desastroso.

Mingancheiro/a: Persoa pouco xenerosa, suspicaz, malicioso.

Fedespallo: Desenvoltura, ousadía, con personalidade, seguro de si mesmo,...

Palmear panos: Expresa dificultade para conseguir un fin.

Pór de pé: Maneira de pisar - (pexorativo).

Brensa: Cordel que se enrola na buxaina para que xire.

Non lle tires pola bremsa: Frase feita que significa: Poñer a alguén ao límite.

Lideira/ delandeira: Monotema recorrente.

Poalla: Choiva fina

Mangoleteira: Persoa que intenta manexar a vida de outros

Escoar: Escorrer.

Alleeiros/as: Nunca están na casa.

Jadellas: Pelo moi desordenado, pouco coidado.

Jorxa: Garganta

Morno: Temperado

Atadora: Cosedora de redes.

Quedan outras na recámara para outra ocasión por mor da falla de espazo: *Estache boa a navalla... . Nin che vou alá, nin che fajo falta. Por un lado non sei e, por outro, qué queres que che dija? Ó que chejou Lamiña...* Etc.